SHUKUR XOLMIRZAYEV HIKOYALARIDA BOLALAR RUHIYATINING YORITILISHI

Abduraimova Hilola Usmon qizi
Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti magistranti

Received: 03.09.2025
Revised: 07.09.2025
Accepted: 015.09.2025
Kalit so'zlar:
hikoya, bolalar psixologiyasi, bolalar obrazi, tabiat va jamiyat, bolalar ruhiyati, ruhiy iztiroblar, hayotga munosabati, kattalar jamiyati.

Annotatsiya
Shukur Xolmirzayev — o'zbek adabiyotida chuqur psixologik tasvirlari va hayotiy obrazlari bilan ajralib turadigan ijodkordir. Uning hikoyalarida inson ruhiyati, ayniqsa bolalar dunyosining murakkab, ammo beg'ubor qirralari nozik va ta'sirchan tarzda tasvirlanadi.Muallif bolalarni kattalarga o'xshatmaydi,balki ularni o'z holicha, o'ziga xos ichki olami va sezgir qalbi bilan yoritadi.Yozuvchi hikoyalarida bolalarning dunyoni qanday ko'rishi, hodisalarni qanday tushunishi, hatto oddiy bir hodisani qanday qabul qilishi chuqur psixologik nuqtayi nazardan ochib beriladi. Shu maqsadda mazkur maqolada yozuvchining hikoyalarida bolalar ruhiyatining yoritilishi yozuvchi uslubidagi o'ziga xos mahorati va boshqa jihatlari xususida fikr yuritamiz.

Kirish. O'zbek adabiyotida XX asrning ikkinchi yarmi va mustaqillik davrida ijod qilgan yozuvchilar orasida Shukur Xolmirzayev alohida o'rin tutadi. U o'zining hikoya va qissalari bilan milliy nasrimiz rivojiga katta hissa qo'shgan. (Xolmirzayev, 1983) Adib asarlarida inson ruhiyati, orzu-intilishlari, hayotga munosabati keng va teran yoritiladi. Ayniqsa, yozuvchi bolalar obrazini yaratishda ularning ichki olamiga alohida e'tibor qaratadi. Bolalarning ruhiy kechinmalari, ularning tabiat va jamiyatga munosabati yozuvchining hikoyalarida samimiy va tabiiy ifodalangan. (Mamajonov, 2005). Shukur Xolmirayevning hikoyalarida bolalar ruhiyati teran va hayotiy yoritilgan bo'lib, muallif ularning ichki kechinmalari, orzu-umidlari, qo'rquv va tushunmovchiliklarni nozik tasvirlar orqali ochib beradi, balki jamiyat va kattalar dunyosining bola ongiga ko'rsatgan ta'sirini chuqur tahlil etishga xizmat qiladi.Muallif bolalarni kattalarga o'xshatmaydi, balki ularni o'z holicha o'ziga xos ichki olami va sezgir qalbi bilan yoritadi.U bolalarning qalbida sodir

2025
WWW.INSIGHTPUBLISHING.UZ

bo‘layotgan har bir o‘zgarishni, hatto birgina nigoh yoki jim turish orqali ifodalab bera oladi. Bunda Xolmirzayevning bolalik psixologiyasini yaxshi bilishi, ularning qalbiga kirib borish mahorati seziladi. Muallif hikoyalarida bolalar ko‘pincha kattalar dunyosining befarqligi, sovuqligi yoki nohaqligi bilan to‘qnash keladi. Bu holatlar orqali Shukur Xolmirzayev nafaqat bolalar ruhiyatini ochadi, balki kattalar jamiyatiga tanqidiy nigoh bilan qaraydi. Bola ongidagi adolat tuyg‘usi, mehrga intilish va samimiylikni fon sifatida olib muallif kattalarning dunyosidagi sun’iylik, loqaydlik va zo‘rovonlikni oshkor qiladi. Yozuvchining hikoyalari inson qalbini ochishga, ruhiy iztiroblarni ko‘rsatishga, tabiat va jamiyat uyg‘unligini tasvirlashga qaratilgan. (O‘zbek adabiyoti tarixi, 2010). Adibning tasvir uslubida ramzlar, tabiat manzaralari va ichki monologlar alohida ahamiyat kasb etadi. Bola obrazlari ham shunday uslubiy xususiyatlar yordamida yoritiladi. Shukur Xolmirzayevning “Oq bulutlar”, “Ona yurak”, “Bandi burgut” kabi hikoyalarida bolalar ruhiyati turli badiiy vositalar orqali yoritilgan. Adib bolalarning ichki dunyosini tasvirlar ekan, ularning tabiatga munosabati, kattalar olamini idrok etish jarayoni, hayotiy sinovlarga bo‘lgan munosabatini chuqur ifodalaydi.

“Oq bulutlar” hikoyasida bola obrazi tabiat manzaralari bilan uyg‘un tasvirlanadi. Bola bulutlarga qarab, ularga o‘z xayolini bog‘laydi, orzularini ularning parvozi bilan tenglashtiradi. Shu orqali yozuvchi bolaning beg‘ubor nigohi, sof qalbi va orzu-intilishlarini ifoda etadi. (Xolmirzayev, 1983). Hikoyada bolaning tasavvuri orqali tabiat ham jonlanadi, bu esa uning ruhiy olamini ochib beradi.

“Ona yurak” hikoyasida bola obrazi orqali ona mehrining beqiyosligi tasvirlanadi. Bola onaning cheksiz mehrini his qilgan holda o‘z dunyoqarashini shakllantiradi. Hikoyada bola qalbidagi minnatdorlik, samimiyat va mehr-muhabbat tasviri yoritilgan. Bu asarda yozuvchi bolaning ruhiy dunyosini oilaviy qadriyatlar bilan uyg‘un holda ifodalaydi (Adabiyot nazariyasi, 2008).

2025
WWW.SCIENCEHTPUBLISHING.UZ

Shukur Xolmirzayevning "Bandi burgut" hikoyasida esa bola obrazi bevosita voqealarda ishtirok etmasa-da, burgut timsoli orqali bolalarga xos erkinlikka tashnalik, ozodlik va parvoz orzusi ramziy tarzda ifodalanadi. Bu yerda yozuvchi bolalarning tabiiy intilishi — erkinlik, mustaqillikka intilishlarini umumiy falsafiy mazmunga uyg'unlashtiradi.

Adib hikoyalarida bolalar ruhiyatining yoritilishi, avvalo, ichki monologlar, tabiat manzaralari va ramziy timsollar orqali amalga oshiriladi. Bola obrazi kattalardan farqli ravishda dunyoni sof nigoh bilan ko'radi, kichik voqealardan katta hayotiy xulosalar chiqaradi. Shukur Xolmirzayev hikoyalarida bolalar obrazi oddiy voqealar ishtirokchisi emas, balki insoniylik, beg'uborlik va erkinlik ramzi sifatida tasvirlanadi. Ularning ruhiy olami kattalar hayotiga ham baho beruvchi badiiy vosita darajasiga ko'tariladi (O'zbek adabiyoti tarixi, 2010).

Xulosa. Shukur Xolmirzayev hikoyalarida bolalar ruhiyatining yoritilishi adibning ijodiy mahoratini namoyon etuvchi asosiy xususiyatlardan biridir. Bola obrazi orqali yozuvchi inson qalbining nozik qirralarini, orzu-intilishlarini va hayotiy haqiqatlarini ko'rsatadi (Xolmirzayev, 1983). Bolalarning sof nigohi, samimiy tuyg'ulari va erkinlikka intilishi yozuvchining falsafiy qarashlari bilan uyg'unlashib, o'zbek nasriga o'ziga xos yangilik olib kiradi. Shunday qilib, Shukur Xolmirzayev hikoyalarida bolalar ruhiyati badiiy-estetik nuqtayi nazardan yuksak darajada yoritilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xolmirzayev Sh. Tanlangan asarlar. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1983.

2. Mamajonov A. O'zbek nasrida ruhiy tahlil. – Toshkent, 2005.

3. O'zbek adabiyoti tarixi. 5-jildlik. – Toshkent: Fan, 2010.

4. Adabiyot nazariyasi bo'yicha o'quv qo'llanmalar. – Toshkent, 2008.